

Akademik Zərifə Əliyeva – 95

gəlmişdi Zərifə xanım. Anası Leyli xanım xanımlar xanımı, ağıl-zəkasi dünyanı idarə edə biləcək bir hikmət, nur idi. Leyli xanımın da könlüldə qoyduğu izlər heç vaxt unudulmayacaq gözəllikdə idi. O söhbətlərdən bir epizodu, bir yarpağı xatırladım. Leyli xanım danışdı ki, həyat yoldaşı Əziz müəllim uzun müddət Vətəndən uzaqda işləyirmiş. O vaxt uşaqların böyüyü Ləzifənin (Leyli xanımın dilindən deyirəm – P.Q.) əlindən tutub Mircəfərin (Mircəfər Bağirov) qəbuluna getdim, xahiş elədim ki, Əzizi Azərbaycana qay-tarsın, nə iş verir-versin, lap adi iş olsun. O da qayıtdı ki, Leyli xanım, Əziz Azərbaycana gəlsə, o heç bir yerdə işləyə bilməz, ona layiq olan yer ancaq mənim yerimdir, onu da mən tutmuşam. Bunu deyib bir xeyli susdu. Mən də gözləmədiyim cavabdan sonra heç bilmədim nə deyəm, sağollaşib göldüm evimizə.

Zərifə xanımın böyük qardaşı, professor Tamerlan Əliyev Tibb Universitetində terapiya kafedrasının müdiri idi. Ürəyimdə bir kitablıq söz, məhəbbət var onun ünvanına. İnşallah, ömür vəfa eləsə, yazacağam. Ancaq birçə onu deyim ki, bu yaşma qədər doğmalarım, dostlarım, müəllimlərim qarışıq lap yaxından tanıdığım insanların bir siyahısı var ürəyimdə. Mən Allahımı heç vaxt unutmaram, ancaq o adamların Tanrı dərğahındakı hörmətlərinə güvənib dara düşəndə yalnız ürəyimdə pıçıltı ilə Allahdan sonra köməyimə çağırıram. O kiçik siyahıda Hüseyn babam da var. Olanlardan biri də Tamerlan müəllimdir. Çox böyük layəqət sahibi, nur daşıyıcısı olan professor Tamerlan Əziz oğlu Əliyev! Mənim üçün həmişə canlı olan müqəddəs insan! Bu böyük ailənin, nəsil-şəcərənin Zərifə xanımınla bağlı hər bir üzvü – Dilbər xanım, akademik Cəmil Əliyev haqqında da saatlarla danışmaq imkanım var. Ancaq bu xatirə yazının çərçivəsinə uyğunlaşmalıyam.

Bir ailənin iki üzvü – olduqca

akademik Zərifə xanım Əliyeva dünyada bu elmi istiqamətin pioneridir. Heç də təsadüfi deyil ki, o, SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının yüksək Averbax mükafatına layiq görülmüşdü. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın məşğul olduğu elmi istiqamətlərdən biri də iridiodiagnoz-tikaya həsr olunan ilk elmi monoqrafiyanın aparıcı müəlliflərindən olması idi.

Zərifə xanım bu günü uzun illər əvvəl görüb, tibbi deontologiyaya aid qiymətli elmi-fəlsəfi əsərlər yazıb mərkəzi mətbuatda çap etdirirdi. Sankt-Peterburq Gigiyena İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının müdiri, professor A. N. Dobromislovun dediyi kimi, Zərifə xanımın daxili aləmi, vəzifə borcuna, xəstələrə və ətrafdakılara münasibəti 1983-cü ildə nəşr etdirdiyi "Həkimin əxlaqi tərbiyəsi, deontologiya,

söhbət etmək həm xəstə qarşısında, həm də cəmiyyət qarşısında, ən başlıcası isə öz vicdanı qarşısında əxlaqi məsuliyyət deməkdir".

Özünün zəngin tibbi təcrübəsinə və həyat müdrikliyinə əsaslanan Zərifə Əziz qızı həkimin xəstə ilə necə davranmasına dair tövsiyələr verirdi. Bu münasibətlərdə həkimin "söz"ə müalicə edə bilmək bacarığını ön plana çəkirdi. Onun fikrinə, səhiyyə işçisinin əxlaqının əsaslarını səmimiyyət, xəstəni başa düşmək bacarığı, xeyirxahlıq, təvazökarlıq, təmənnaşılıq təşkil edir. Mən bir dəfə Zərifə Əziz qızının xəstələri necə qəbul etdiyinin şahidi oldum. Xəstələr üzrlərində təbəssüm, müayinə olunduqdan və müalicə təyin edildikdən sonra tezliklə sağalacaqlarına ümidlə professor Zərifə Əliyevaya inam hissi ilə otağı tərk edirdilər... Zərifə xanımın, bəlkə də,

təqdimatı ilə elm sahəsində Ümumit-tifaq Lenin komсомolu mükafatına layiq görüldə Heydər Əlirza oğlu Moskvadan Bakıya zəng edərək məni şəxsən təbrik elədi.

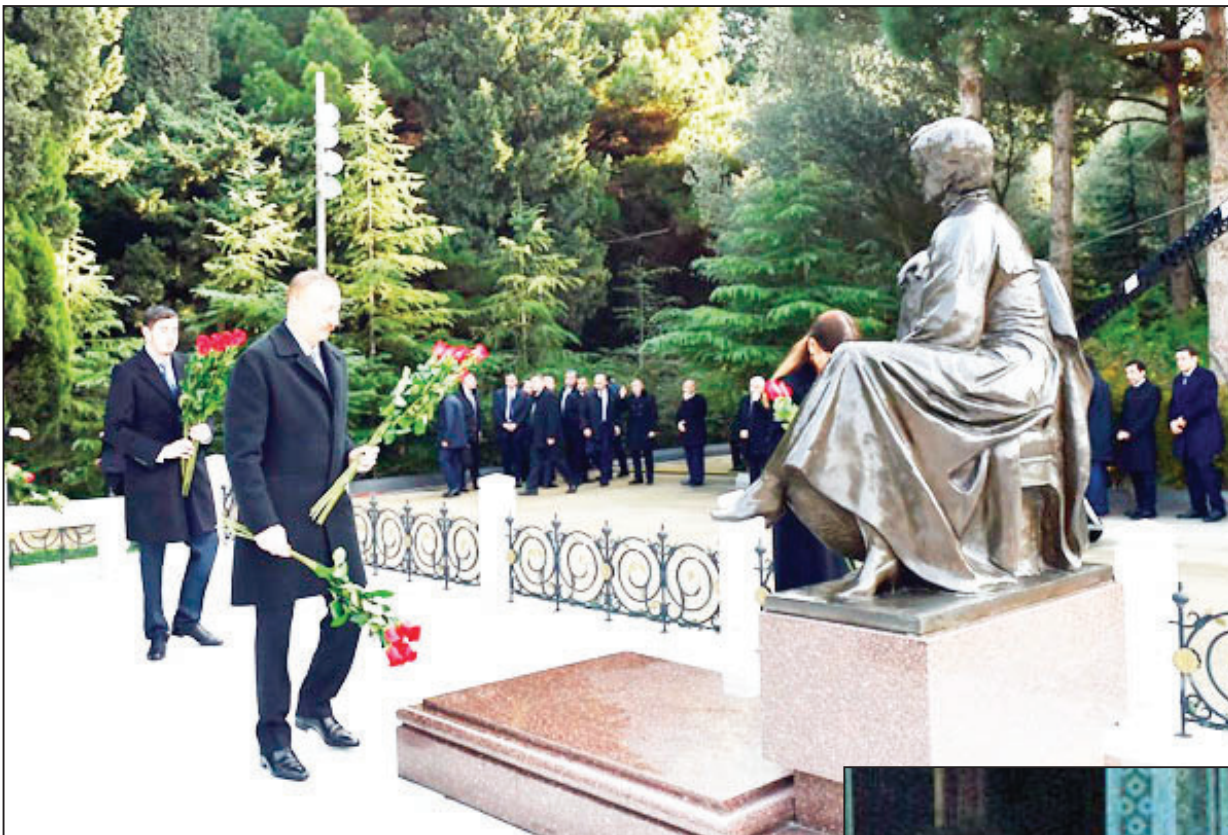
Heydər Əliyev illər keçəndən sonra mənfur M.Qorbaçovun həsədinə tuş gəlib, istefaya çıxıb Bakıya dönəndə Filarmoniyada yazıçıların qurultayında təsadüfən mənə yaxın oturmaqda, Xəlil Rza ilə yanaşı öyləmişdi. Görüşdük. Fasilədə həmin zəngə görə bir daha təşəkkür etdim. Və bir də dedim ki, Siz Moskvadan məni təbrik etdiniz, ancaq burada Kamran Bağirov heç elə bil ki, yoxuymuş. Gülümsündü: "Fikir vermə, hamı bir olmaz ki..." – dedi.

Akademik Zərifə xanım Əliyevanın elmi-pedaqoji, ictimai fəaliyyəti haqqında yazılanlardan fərqli, qısaca öz müşahidələrimi

□ **ANA!** *Bu sözün canlı varlıqlarda gücü, anlamı eynidir. Övlad yolunda, dünyaya gətirdiyinin xatirinə həyatından belə keçmək qüdrəti. Mütləq məhəbbətin bir nümunəsi. Gəlin etiraf edək ki, bu qan yaddaşından gələn məhəbbətin də dərəcələri olur. Belə deyək ki, daha böyükləri, nəhəngləri var. Və bu nəhəng hisslər, sevgilər zərif analarımızın kövrək qəlbindədir. Analar övladlarını laytalarla, bayatılarla oxşayırlar. Övladlar analarını onlara qoşulmuş şeirlərlə əzizləyirlər.*

Sevgi onun ən böyük məziyyəti idi

Unudulmaz müəllimim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın əziz xatirəsinə

Zərifə xanım haqqında bir ana kimi danışanda öz müşahidələrimdən başqa, xatirələri mənə həmişə əziz olan iki gözəl insanın – müəllimlərim professor Zəhra xanım Quliyeva və dosent Ləzifə xanım Əliyevanın (Ləzifə Əliyeva Zərifə xanımın böyük bacısı idi) sözləri yada düşür. Onlar danışdırdılar ki, Zərifə xanım övladlarına ülvə məhəbbət bəsləyən bir ana idi. İşdə müxtəlif kabinetlərdəki telefonlardan (çox nəzərə çarpmasın deyə) ara vermədən zəng edib, evdə qoyub gəltdiyi ciyərparalarını soruşardı. Və bu telefon danışqlarından yalnız birini dinləyən adam heç vaxt onu unutmaz, bir ananın övladlarına olan məhəbbətinin ifadəsini ömrü boyu öziylə gəzdirərdi...

Onun həyat yoldaşı – o zaman-lar Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi işləyən Heydər Əliyevə olan münasibətindən bir məqamın şahidi olmuşdum: Ləzifə xanım gildə balaca nəvəsi Eminin ad günündə (anam İldiz xanımınla mən də orada idim) bir gün əvvəl televiziyaya ilə verilən iclas-

da Heydər Əlirza oğlunun parlaq çıxışından söhbət düşəndə Zərifə xanımın gözlərinin, üzünün ifadəsinə heç zaman unutmaram. Birçə onu dedi ki, mən nəfəsimi dərmədən bütün çıxışı dinlədim, heyran olmuşdum.

Zərifə xanım yeri gələndə çox inəcə yumorla danışardı. Gülarə xanım da doğmaları, yaxınları ilə şux zarafatlar edərdi. O məclisdə Ləzifə xanım bir az soyuqlamışdı. Gülarə xanım bunu bilib gülə-gülə dedi ki, Ləzi bacı (o Ləzifə xanımı məhrəbancasına belə çağırırdı) eybi yoxdu, keçib gedəcək, tək xəstələmək, ancaq ölməyək. Zərifə xanımın yerində olan inəcə yumorlarından Zəhra xanım, Ləzifə xanım, kafedramızın onunla həmyaş olan dosentləri Səkinə xanım, Rəfiqə xanım saatlarla danışardılar. İnəcə, zərif, yerinə düşən yumor yüksək zövq sahiblərinə, geniş dünyagörüşlü əsilzadələrə məxsus əlamətdir və çox təəssüf ki, bu həmya nəşib deyil. Bu səadət Zərifə xanımın saysız-hesabsız üstünlüklərindən, tale vergilərindən biri idi.

Allah-taala onu valideynlərindən də yarıtmışdı. Dünyanın ən xeyirxah kişilərindən, alimlərindən, siyasi xadimlərindən, layəqət sahiblərindən, nəhayət, seçilmişlərindən biri olan Əziz Əliyevin ailəsində dünyaya

böyük şəxsiyyətlərdən dünyaya gələn övladların genetik varisiyi valideynlərin və övladların böyük xoşbəxtliyidir.

Sevil xanımın qeyri-adi, çoxşaxəli istedad, savad, təvazökarlığında, mədəniyyətinin bu səviyyədə olmasında atasının və Zərifə xanımın müstəsna rolu olmuşdur. Uzun illər bundan əvvəl Zərifə xanımın ananın arasında olan bir söhbəti unuda bilmirəm. O söhbət Ləzifə xanımın evində Ləzifə xanım, qızı Svetlana xanım və Gülarə xanımın yanında olmuşdu. Zərifə xanım deyirdi ki, Sevil (o vaxtlar Sevilin 16-17 yaşı olardı – P.Q.) bir tikə pendir çərəyi qalanda belə atmır, tullamır, büküb qoyur ki, sonra yeyərdim. Atası ölkənin birinci yox, lap yüzüncü adamı olan qız ya oğlandı mən bu cür nümunə, hətta deyirdim ki, müqəddəs davranış nadir hadisə idi, lap elə indinin gündə də heyrat və qibta doğurardı...

Zərifə xanım alim idi. Zamanı qabaqlayan, onun fəvqində dayanan, adı böyük hərflərlə yazılan ALİM. Onun bir neçə istiqamətdə apardığı işlər illər keçəndən sonra daha da aktuallaşıb, gərəkliliyi artır, qiyməti daha da artır. Məsələn, gözdün peşə xəstəlikləri ilə əlaqədar Sovetlər Birliyində

səhiyyə etikası və əxlaq məsələləri" əsərində özünü daha parlaq büruzə verir. Bu mövzuya həsr olunan çıxışlarında Zərifə xanım bilik və təcrübəsinə həkim həmkarlarına çılğınlığı, inam hissi ilə əsərləyirdi. Qeyd etmək lazımdır ki, onun çap etdirdiyi elmi əsər məhiyyət etibarilə daha geniş əhəmiyyət kəsb edir, təkcə səhiyyə aləmində deyil, məişət və ailə əlaqələri də daxil olmaqla, bütövlükdə insanların qarşılıqlı münasibətlərinin öyrənilməsində mühüm rol oynayır.

Dünyaya gəldiyi gündən öləncə kimi insanlar bu və ya digər səbəbdən həkimlə, tibb bacısı ilə tez-tez üz-üzə gəlməli olurlar. Aydındır ki, səhiyyə işçilərinin vəzifə borcunu yerinə yetirməsi təkcə xəstəliyin müalicəsi və profilaktikasından ibarət deyil, həm də peşə bacarığından asılıdır. Zərifə Əziz qızı tibb işçisinin ətrafındakıların tərbiyəsində mühüm rol oynadığını, cəmiyyətin əxlaq etalonu olduğunu qeyd edirdi. Həkimin borcu Yer üzünün sülh və həyat uğrunda, insanın xoşbəxtliyi və səadəti naminə çalışmaqdır. Zərifə xanım haqlı olaraq belə hesab edirdi ki, həkimin həyatı mövqeyi onun xəstəyə münasibətini müəyyənləşdirən başlıca amildir:

heç özü də bilmədən zəngin təcrübəsi zəncirvari reaksiya kimi beləcə baş-qalarına ötürülürdü.

O, Moskvada nəşr olunan o zamankı Sovet İttifaqının ən nüfuzlu oftalmoloji elmi dərgisi "Vestnik oftalmologii" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi. Həmin jurnalın baş redaktoru Ümumittifaq Göz Xəstəlikləri İnstitutunun direktoru, akademik M.M.Krasnov idi. Həmin illərdə mən bu elm ocağında aspiranturada, sonra isə doktoranturada təhsil alırdım. Zərifə xanımın vaxtaşırı həmin elmi mərkəzdə, müxtəlif elmi toplantılarda, ya da jurnalın redaksiya heyətinin yığıncaqlarına gələndə görüşürdük. Bu qısa görüşlərdə o, çox səmimi olaraq, qayğı-larımınla maraqlanırdı.

Bir dəfə mənə dedi ki, Heydər Əliyevic də sizin uğurlarını izləyir, sənin haqqında evimizdə söhbətlər olur. Mən qədərbilənliklə ona və Heydər Əlirza oğluna təşəkkür etdim. Bir müddət sonra Ümumit-tifaq Göz Xəstəlikləri İnstitutunun

qələmə aldım. O, bir övlad kimi, bir evin, bir kişinin xanımı kimi, bir ana kimi, alim, müəllim, vətəndaş kimi, həmişə ucadayıdı. Elmi konfranslardan sonrakı toplantılarda, ya bayram-larlada, ad günlərində əksər hallarda unudulmaz Gülarə xanım da iştirak edərdi, həmişə birinci məhni sifariş "Ananın anası, Azərbaycan" olardı. "Ana" və "Azərbaycan" sözlərini heç kim onun kimi tələffüz elə bilməzdi.

Akademik Zərifə xanım Əliyeva bir Prezidentin xanımı, digər Prezidentin anasıdır. Bu, onun taleyi idi. Böyük, olduqca böyük həssaslıqla duymaq, görmək, heyran olmaq, insanları, Vətəni sevmək onun böyük istedadı idi.

Böyük sevgidən yaranıb, böyük məhəbbətlə insanları, Vətəni sevənlər əbədi yaşayanlardır!

Paşa QƏLBİNUR,
Azərbaycan Tibb Universitetinin
oftalmologiya kafedrasının müdiri,
professor

yaradılan ilk sanballı elmi laboratoriyaya. Onun rəhbərlik etdiyi, böyük ideyaları reallaşdıran bu kollektivin gərdüyü işlərin elmi nəticələri bütün dünyada qəbul olunurdu. Əslində,

"Yalnız o şəxs əsl həkimdir ki, xəstənin ağrılarına məhz özünün ağrıları hesab edir. Belə bir həkim üçün hər dəfə xəstəni qəbul etmək, hər dəfə xəstəliyə düçar olmuş insanla